

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Böteborgska Magazinet.

Torsdagen, den 25 September 1766.

Öfwerens beskrifning öfwer Jöran Fris, Kyrkoherde i Breared, sedan i Weddige*.

Jöran Fris föddes i Wiborgs Stad på Jylland år 1613, son af Lars Fris, Handelsman därstädes. Det har alltid sin nytta med sig, at förmögne föräldrar sätta barnen tidigt bort på et godt ställe, i samma stad, eller på annan ort, där de mera opartistiskt kunna upfödas, artas, och lära bitida at bryta sin egenwille, hwilken rotar sig så gerna hos barnen efterhand, då de äro hema inellan flemiga händer och smickras, för föräldrarnes skull, af nästan hvem som kommer. Fris war redan 8 år gammal, då han ifrån föräldrars hus kom til sin farbror Jacob Fris, Kyrkoherde i Norstrand. Här gick han i Skola, men blef hem kallad år 1627, då Kejsertlige tropparne begynte intränga sig där i Sleswigiska landet, hwilke sedan utbredde sig öfwer Jutland, och därmed gick äfwen Fris' föräldrars ägendom förlorad. Et stort hinder för demnes upkomst.

Jöke des mindre begaf sig Fris til Köpenhamn i början af år 1632, och studerade där wid Universitetet, med särdeles framgång, under Professorns, Doctor Joh. Brochmands, synnerliga inscende; men, af medellöshet, kunde ej wistas där längre än til den 19 Jul. 1634, då han fick Theologiska Facultetens lof at försöka sig i predikstolen, och reste därmed hem, at emottaga en ledig College-syssla wid Skolan i Wiborg.

Et par år därefter afled Kyrkoherden i Sowel, Ribers Stift och Gindings häråd. Fris hade försummat, at, enligt Kongl. förordningen, til Faculteten i Köpenhamn insända werfeligt bewis om sina predikogäswor. Det-

D q

ta

* Utsatt efter personalien, som wid des begrafning uplästes. Jag går litwål därifrån på et par ställen, och följer då säkrare bewis.

† Quibus nominibus gratus semper acceptusque studiorum suorum directori - - -
D. J. Brochmanno - - - Scripsit D. C. Cr. Brochman uti Frisus Testimonium Academicum.

ta hade kunnat verka uppehåll uti hans befördran til samma pastorat, där han nyligen fått enhälligt kallelse at blifwa den aflednes efterträdare: men som församlingen åstundade så honom til sig utan uppsåt, altså och i afseende på Biskopens i Wiborg, Doctor Joh. Wandals, hederliga intåg em Frisens förträffliga ämbetsgåswor; lät Doctor Casp. Er. Brochmand, då warande Rector wid Academien, upfatta et formeligt Academiskt witnessbörd, gifwet Köpenhamn den 13 Mars 1636, däruti Biskopen i Ribe, Magister Johan Burchard, i synnerhet anmodas, at wid så fatta omständigheter biträda Fris til snart och önskeligt slut*. Med ens kom altså Fris at tiltråda mernämnda Kyrkoherde-beställning i Sowel år 1636, fastän han war född uti annat stift: men sådant frågas ej efter i Dannemark.

Jag wet icke reda på, hwaruti den myckna försölsjelse bestått, som år 1643 gick öfwer honom i Sowel. Kan hända, at hans rättsfinniga tjenstgörande ådragit honom något Herrskaps misnöjde i församlingen, och han icke förståt konstet at wända kappan rätt efter wädret, så at det omsider utbrustit i uppenbart frig. emot honom. Det står, at mannen blef oförlidlig erkänd, men at han ifrån pastoratet astråde gjort, beledsagad utwål med lof-ord för sin ämbets-nit. Lust för studier förde honom därefter til ättilliga tyska och holländska lärohus, och då han således tilbragt 6 år, kom han til Sverige år 1650.

Strax anmälte sig Fris, genom underdånig ansöknings, hos Drottning Christina til någon prestelagenhets minnande i Halland, som då war nyligen ifrån Dannemark ärofradt. Hennes Majestät gaf honom sin nådigsta föreskrift härom til Doctor Er. Brunnius, Superintendent öfwer Gøteborgs Stift, och Fris kom således, år 1654, at tiltråda, dock efter laglig kallelse, Breareds pastorat, som i några år stått öpet †. Här förde han sit ämbete med ömhet; han trodde sig wara sine åhörare äfwen upbyggelig däruti, at han förehöll dem war læras hufwud-stycken, efter det forra utdrag som han gjort utur en stor lærares, Phillippi, widlöftigare affhandling, til at fästa deras begrep och göra dem des mer stickelige, at med nytta afhöra hela predikningar;

* Quare nec Nos ullam in diuina hac uocatione Frisio moram iniectam uolumus; praesertim cum - D. Joh. Wandalus, Dioeceseos Wiburgensis Episcopus - in suis ad Nos litteris abunde probet & commendat praesignia in Frisium diuinitus collata *χαρισματα*: Ut nulli dubitemus, uel in unico tanti uiri iudicio acquiescentes, operam G. Frisii Ecclesiae Christi fore non tantum uillem, sed plane salutarem. Tuum proinde erit, L. H. Tuque in primis - M. H. Burcharde, Rip. Dioec. Episcopo - conatibus et studiis Frisii Nostrum ita fauere, ut ad arduum hoc officium eo feliciter pertingere possit. I. c.

† Huru det härmed war beskaffadt, kommer en annan gång at omröras.

predikningar; folket sökte honom förtroligt, ty han dref på en werkelig kristendoms utöfning; men afunden hos mindre samwetsgranne medbröder gjerde hans renlärighet misstränkt hos Kristers Förman, Doctor Zach. Klingius, hwilken år 1665 med Biskops stafwen hiekommit.

Här räddas mine läsare kasta et öga tillbaka på de rörelser i Sverige, beträffande religions saken, som förevarit, allsedan den namnkunnige Skotten John Dury hit kom, at sammantråda med wåre Theologer om all fridighets uphåswande, Lutheraner och Reformerte imellan, och at så nära religions bröder, såsom han påstod, borde uprätta en ewig fred tillsammans, hwartil han gaf förslag wid handen, men sådana, som här icke antagas kunde, aldramläst i den peripatetiska tiden*. Hwilen lät den Brandeburgske Theologen

* Dury war predikant wid Ingelska Församlingen i Esbingen, som då stod under Swensk Öfwerhet. Presidenten i Tribunalen, Geh. Rådet C. Godeman, gaf honom, år 1628, första anledningen til sina freds förslag, och de samræddes ofta om rätta planen. Genom Ingelske Ambassadeiren Howe öpnades honom tillträde til Riks-Cansleren Gref Axel Oxenstierna, som hörde sådant gerna: bägge desse uplyste Herrar tillstyrkte honom, at för alting resa öfwer til England och skaffa sig anseelige mäns recommendationer. Han gjorde så, men denna tiden wille det swärligen lyckas i England för en Presbyterian, at winna Biskopars bifall i den delen. Huru han snodde sig, fick han likwäl en summa penningar ihop, och utwerkade sig åtskilliga bifallande witnessbörd. Han kref därom til Gref Axel år 1631. Samma år stredde, på hög befällning, et möte i Leipzig utaf några Lutheriske och Reformerte Theologer, til at rådpågå om enighet å båda sidor. D. får besked af Bergius, en af de deputerade, om gunstiga liknelser til freden, och reser med ens ifrån England til Konung Gustaf Adolf, som gaf sig tid, at noga afhöra hans ärende och holla med honom et widlöftigt samtal, hwarpå Konungen bød honom inlåta sig, til en början, med sine närwarande Hofpredikander Fabricius och, sedermera Biskop i Strengnäs, Job. Matthia: den fërre helt obenågen, den senare öfwermåttan gunstig, och det så länge han lefde. Det är långt at följa D. på alla des resor. Men ifrån Holland gic han öfwer til Sverige år 1636, och instälte sig åter hos R.-Cansleren Gref Oxenstierna, som då hemkommit ifrån Tyskland och hånwisse honom til Upsala och wisse andre Theologer. Somliga tykte om hans freds punkter, de fleste intet. Han aflägger hos Grefwen berättelse om förloppet på hwaridera ställe, och hwad swärigheter honom mött, särdeles i Wexerås. Grefwen, wörd af Wamens alswar och froma sinnelag, tog honom i sit följe från Stockholm til Lidön, dels för at höra honom så mycket friare uplåta sit hjerta, dels at bereda honom ingång uti wederbörandes sinnen, och kref för honom afwen så ömt som försigtigt til den ort, som D. trodde aldramläst. Men på alla ställen wådade Dury motstånd. Ändteligen utwerkade hans gynnare en Kongl. befällning, at Biskoparne med Presterskapet skulle samla sig och taga den af D. föredragna religions saken uti nogare öfwerwågende. Den

logen J. Bergius utsprida här i landet en affhandling, som han i samma smak författat. Jag går förbi Crocius och flere. Det är ej utan, wåre förnåmde Theologer ju betedde sig både upmärksame och tappre i den så högt yppade frågans inskränkning och ändteliga afflag, hwarwid de sedermera förblefwo: men den odödelige Riks-Cansleren Gr. A. Drenstjerna måtte likwål hafst sina ordsaker, hwarföre han rådde Magister Klingius wid år 1642, at resa ut till den för sin ypperliga lärdom berömde Doctor Calov, och göra sig af honom underrättad om de syncretiska stridigheter*. Klingius uppehöll sig länge hos sin anförare, och efter 5 eller 6 år kom ifrån Wittenberg hem med Doctors wärdighet, fick sedan årskilliga besordringar och sist til Biskops-äm- betet här i Göttheborg, som redan förmålt är. Omhan wärdt, om de som wisat sig mest granlaga i lärans renhet, altid varit så frie ifrån förföljelses anden och bitterhet emot sine bröder, hos hwilka de sunnit olika tänkesätt!

Mer härnäst.

10 Jul. 1637, skedde första sammankomsten, men hwarken då eller sedan kunde någon förening träffas. Ändteligen då saken å nyo förhöades på Riksdagen 1638, fick D. Kongl. Majestäts uttryckeliga befallning, efter Presterskapets påstående, at genast förfoga sig ur Riket, där han uppehöllt sig ej utan Presterskapets stora förtörnelse. Om detta, och huru D. sedermera fullfölgt sit; en gång fattade upsat, har Theol. Prof. Herr Doctor C. J. Benzellus utgifwit en skön affhandling i Helmstedt år 1744. Detta har jag anført på detta stället, til at erindra, huru farligt det war denna tiden, äfwen som länge därefter, at blifwa misstränkt för någon förenings affigt inellan diverse religioner; ty äfwen för något dylikt blef Kyrkoherden Fris så hårdeligen anklagad.

* Doctor Calov berättar det self uti en skrift af år 1678. Han säger: B. Zach. Klingius ideo ab Illustris. D. Axel. Oxenstiernio - - ad me Regiomontum, et deinde Dantiscum etiam, missus fideique meae eo sine commissus fuit, ut artibus syncreticis, in Patria tentatis, resisteret. Se Rangos Svec. Orthod. sidan 320.

Stads-Nyheter.

Små Kyrko-tidningar.

Den 21 September 1766 kl. 11 föremiddagen afled, af en häftig stickflus, Hand- delsmannen och Hattighus Föreståndaren Herr Erich Liebberg, på sit 57 års ålder.

I Domkyrko-Församlingen födde 3 gosse- och 5 flicko-barn: Wigde Borgaren Anders Hallberg och Jungfru Brita Jungaren: Döde Sockerbruks-drängen Carl Andersson, 38 år, af wärdelig händelse; Jowelerare-gesällen Jonas Sandberg, 23 år, af lungsöt; Murmästare-gesällen Hans Thalin, 27 år, af olyckligt fall, och 5 barn af kithofsa och slag.

I Kronhus-Församlingen födde 2 barn: Döde 2 barn.

Kundgörrelse.

Til wederbörandes esterrättelse warder härmed kundgjordt, at första Dragnings- listan i det Dortmundska Lotteriet är til Rådsmannen, Herr Peter Coopman ankom- men, hwarest respective Lott-ägarna hafwa den förmån däraf, at kunna inhämta, hwad lotter som den dragningen utkommit; så hwar och en Lott-ägare, wid samma tillfälle, äfwen och behagade til honom at åter lewerera sina lotter, til nya lotters ombytande, til dragningen i andra Classen.